

RAYETE MEYLEDERİZ

GAZİ GİRAYHAN - Ö. 1016 / 1607 (GAZİ mahlası ile)

İzahli Divan Şiir Antolojisi - N. O. ORHAN

<https://dertlisozluk.com/38586/rayete-meylederiz-kamet-i-dilcu-yerine/>

Râyete meylederiz kâmet-i dil-cû yerine
Tûğa dil bağlamışız kâkül-i hoş-bû yerine

Heves-i tîr u kemân çıkmadı dilden, asla
Nâvek-i gamze-i dil-dûz ile ebrû yerine

Süreriz tîğimizin zevk u safâsın her dem
Sîm-tenlerle olan lezzet-i pehlû yerine

Gerden-i tevsen-i zîbâda kutâs-i dil-bend
Bağladı gönlümüzü zülf ile gîsû yerine

Severiz, esb-i hüner-mend-i sabâ reftârı
Bir perî-şekl sanem bir gözü âhû yerine

Gönlümüz şâhid-i zîbâ-yı cihâdâ verdik
Dilber-i mâh-ruh-ı yâr-ı perî-rû yerine

Seferin cevri çok ümmîd-i vefâ ile velî
Olduk âşüftesi bir şûh-ı cefâ-cû yerine

Olmuşuz cân ile billâh Gazâyî teşne
Kanını düşmen-i dînin, içeriz sû yerine

Günümüz Türkçesi

1. Gönül çeken boy verme, bayrağa meyil duyarız, güzel kokulu saç yerine de tuğa gönül bağlamışızdır.
2. Bir güzelin, gönül delen oku andıran yan bakışlarıyla kaşlarının sevgisi yerine okla yay arzusu gönlümüzden çıkmadı.
3. Gümüş gibi beyaz vücutlu güzellerle kucaklaşma tadı yerine, kılıcımızı belimize bağlamanın zevkini, safasını süreriz.
4. Sevgilinin saçları yerine, güzel bir atın boynundaki gönül bağlayan kotas bizim de gönlümüzü bağladı.
5. Peri vücutlu ve ahu gözlü bir güzel yerine, rüzgâr gidişli, hünerli atı severiz.
6. Gönlümüzü, ay yanaklı ve peri yüzlü sevgili yerine, süslü, yakışıklı cenk güzeline verdik.
7. Harbin eziyeti, sıkıntısı çoksa da, vefa umarak, insana zulmeden bir güzel yerine buna âşık olduk.
8. Ey gazâyî din düşmanının kanına o kadar susamışız ki, vallahi onu su yerine içeriz.

İzahlar

1. asıl manası iğilme olan “meyl” kelimesi, edebî eserlerde, gönül akması, sevgi, sevme yerine kullanılır. Burada da meyletmek, sevmek, gönül vermek demektir.

dil-cû: (f. st.) gönül arıyan; gönül çeken.

kamet-i dil-cû: (f. s. t.) gönül çeken, hoş giden boy.

tuğ; eskiden ordularda kullanılan ve bayrak gibi bir devletin istiklâl alâmetlerinden yahut muhtelif devlet rütbeleri-nin işaretlerinden olan atkuyruğundan yapılmış saçak ki bir sırıgın tepesinde bulunurdu. Meselâ, vezirlere, rütbelere göre, padişahlar tarafından tuğlar verilirdi. Harbe gidilirken bu tuğlar bayraklarla beraber kumandanların önlerinde götürülürdü.

hoş-bû: (f. st.) güzel kokulu.

kâkül-i hoş-bû: (f. s. t.) güzel kokulu kâkül.

kahramanca, erkekçe duyguları ifade eden bu gazelde şair, daima bu duygu ile kadın aşkının, birbiriyle münasebetli unsurlarını karşılaştırarak leffü neşir yapmaktadır. meselâ bu birinci beyitte, şekil benzerliklerinden dolayı, bayrakla güzel ve uzun boy; tuğ ile de kâkül karşılaştırılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde de hep bu çeşit karşılaştırmalar vardır ve bunlar ifadenin güzelliğinde müessir olmaktadır.

2. heves-i ür ü kemân: (f. is. t.) ok ve yay arzusu. bu isim tamlamasından tîr ve keman kelimeleri heves tamlayanının ayrı ayrı birer tamlananıdır.

dil-dûz: (f. st.) gönül delen.

gamzesi dil-dûz: (f. s. t.) gönül delen gamze.

nâveg-i gamze-i dil-dûz: (f. is. t.) gönül delen gamze oku.

bu terkip grubunun tamlananı nâveg ve tamlayanı gamzesi dil-dûz olduğu gibi, nâveg-i gamze tarafındaki isim tamlamasını belirtilen diye alıp dil-dûz kelimesini ona sıfat olarak vermek ve bu suretle terkip grubunu bir sıfat tamlananı olarak izah etmek de mümkündür.

bu beyitte de ok ile gamze ve yay ile kaş karşılaştırılmıştır.

3. zevk ü safâsın; zevk ve safasını demektir.

sîm-ten: (f. st.) gümüş vücutlu. bu kelimenin sîm hecesini, vezinde bir kapalı ve bir açık hece karşılığı olacak tarzda uzatarak okumak lâzımdır.

lezzet-i pehlû: (f. is. t.) yan lezzeti; yan yana bulunma kucaklaşma tadı. pehlû, vücudun yan tarafı demektir. Şair bu beyitte de kılıcın bele ve vücudun yan tarafına asılması dolayısıyla; "gümüş vücutlu güzellerle yanyana bulunmaktan ziyade yanımızda parlak kılıcımızı taşımaktan zevk duyarız." diyor.

4. tevsen-i zîbâ: (f. s. t.) güzel, yakışıklı at.

gerden-i tevsen-i zîbâ: (f. is. t.) güzel atın boynu.

dil-bend: (f. st.) gönül bağlayan.

kutâs-i dil-bend: (f. s. t.) gönül bağlayan kotas. Türkçemizde kotas diye söylenen kutas, deniz öküzü denen bir hayvanın kuyruğudur ki, süs olarak, atların boyunlarına asılır.

5. hünerdendi; hünerli, marifetli, meharetli manasında ve mend edatıyla yapılmış farsça bir sıfattır.

esb-i hünermend: (f. s. t.) hünerli at.

sabâ-reftâr: (f. st.) rüzgâr gidişli.

esb-i hünermend-i sabâ-reftâr: (f. s. t.) rüzgâr gidişli hünerli at. esb-i hünermend terkibine

yeniden sabâ-reftâr sıfatı verilmek suretiyle yapılmıştır.
perî-şekl: (f. st.) peri kıyafetli; periye benzeyen. bu kelimenin şekl hecesini, vezinde bir kapalı ve bir açık hece karşılığı olacak tarzda okumak lâzımdır.

6. şâhid-i zîbâ: (f. s. t.) yakışıklı güzel.
şâhid-i zîbâ-yi cihâd: (f. is. t.) cengin süslü güzeli, güzel harp perisi.
gönlümüz, gönlümüzü demektir.
dil-ber: (f. st.) gönlü alıp götüren; güzel.
mâh-ruh: (f. st.) ay yanaklı.
dil-ber-i mâh-ruh: (f. s. t.) ay yanaklı güzel. bu terkipte dil-ber kelimesi isim olarak kullanılmıştır. mâh-ruh kelimesinin mâh hecesini, vezinde bir kapalı ve bir açık hece karşılığı olacak surette uzatarak okumak lâzımdır.
perî-rû: (f. st.) peri yüzlü.
yâr-i perî-rû: (f. s. t.) peri yüzlü sevgili.

7. ümmîd-i vefâ: (f. is. t.) vefa ümidi.
cefâ-cû: (f. st.) cefa anyan; cefa eden.
şûh i cefâ-cû: (f. s. t.) cefakâr güzel.

8. gazâyî, gazî giray'ın mahlâsı, yani şiirlerinde kullandığı isimdir.
düşmen-i din: (f. is. t.) din düşmam.
bu beyitte, billâh kelimesinin lâh hecesini, vezinde bir kapalı ve bir açık hece karşılığı olacak surette uzatarak okumak lâzımdır.
cemiyetleri, din zihniyetinin idare edip harekete getirdiği orta çağda, müslümanlarca dünya, dârüislâm ve dârülcihâd diye ikiye ayrılırdı. darüislâm müslümanlar'ın oturdukları yerlerdi. bu topraklardan ötesi, yani müslüman olmıyanlann buldukları ülkeler de hep dârülcihâd, yani gazâ ülkesiydi.
gazî giray ın bu beytinde de orta çağ zihniyetinden gelen bu heyecan sezilmektedir.

Not: Yazım diline uymayan yazım hataları, yazanın yöntemine saygı nedeniyle düzeltilmemiştir.